

Виолета Стојменовић
Народна библиотека Бор
sloterdajk@gmail.com

Гордана Ђилас
Библиотека Матице српске,
Нови Сад
gordanadjilas@gmail.com

ОРИГИНАЛАН НАУЧНИ РАД
УДК 050.02БИБЛИОТЕКАР(497.11)"1948/1997"
02:061.2(497.11)"1948/1997"
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2023.65.2.1>

БИБЛИОТЕКАР: 1948–1997

САЖЕТАК: На основу архивских докумената и објављених извештаја, у раду се излаже историја часописа *Библиоотекар* од његовог покретања 1948. године до пред крај 20. века, када је привремено престао да излази. Анализирају се кључни изазови везани за његову концепцију и оријентацију, сарадњу са библиотекама и обезбеђивање тематски и формално разноврсних, квалитетних и правовремених прилога, као и проблеми везани за финансирање, самим тим и за редовну периодичност часописа, са којима су се редакције све време носиле, покушавајући да одрже гласило које ће истовремено свестрано репрезентовати и са свих аспеката унапређивати струку и рад стручног удружења библиотекара у Србији, уз нужна прилагођавања променљивим системским правилима и другим условима рада. Као оруђе конституисања и позиционирања библиотекар(ств)а у ширим областима културних и просветних делатности, националне културе и науке часопис се често суочавао с недовољном финансијском подршком државних органа, уз немогућност да до потребних средстава дође другим путевима, а као стручно информативно и едукативно гласило – са незаинтересованошћу библиотечких радника, нарочито у унутрашњости, сходно томе и са недостатком одређене врсте прилога, са неравномерним развојем делатности и стручних знања, али и са конкуренцијом у оквиру Републике и заједничке државе. Архивска грађа сведочи о начинима на које су Друштво библиотекара Србије, као издавач, и уредништва покушавали, и донекле успевали, да наведене и друге препреке савладају, или заобиђу, како би с променљивим успехом, током пола века, одржали континуитет публикације, решавали питања његовог пласмана и унапређивали његов стручни и научни значај.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Библиоотекар* (часопис), Библиотекарско друштво Србије (БДС) / Друштво библиотекара Србије, издаваштво, информисање, периодика, стручни часопис, уређивање.

Оснивање часописа

Покретање стручног часописа који као „помагач“, „информатор“, али и „изградитељ“ библиотекара у Србији „мора да продре до најмање библиотеке“,¹ било је међу основним мотивима и циљевима оснивања Друштва библиотекара Народне Републике Србије (ДБС) – та је намера исказана и у првом обраћању оснивача Друштва Министарству унутрашњих послова Народне Републике Србије, 15. децембра 1947. године. Стога се ставка *Њрипрема за издавање часописа* нашла у првом плану рада Друштва (за прво тромесечје 1948. године), усвојеном на првој седници Управног одбора Друштва. О часопису је на другој седници УО реферисао Ђуза Радовић,² након чега је договорено да гласило има сталне рубрике: 1. чланци из библиотекарства општег карактера; главни политички догађаји у вези са библиотекарством; 2. историја књиге и библиотекарства; 3. упутства за рад; 4. вести из библиотека; 5. пропаганда наше књиге у иностранству и изложбе књига; 6. обавештења о раду модерних библиотека на страни; 7. библиографија; 8. прикази.³

Часописом је, дакле, требало покрити све аспекте делатности, укључујући и стручно оспособљавање за њено обављање, не занемарујући шири друштвено-политички контекст и оквир организације и оријентације рада али ни потребу да се делатност развија и с обзиром на иностране, нарочито интернационалне праксе, стандарде и процедуре рада у библиотекама. Као информативно гласило *Библиоџекар* је, с једне стране, замишљен као инструмент текуће и ретроспективне библиотекарске библиографије и као „агрегатор“ (углавном новинских) вести о библиотекама у Србији, путем којег би се на једном месту, на основу медијских извештаја, стицао увид у опште стање домаћег библиотекарства у датом тренутку, у значајне, потенцијално подстицајне и поновљиве активности, програме, акције и њихове одјеке у различитим локалним срединама. С друге стране, селекцијом наслова и примера добре праксе из иностранства, *Библиоџекар* је требало да омогући да се то стање као и организационе и програмске праксе наших библиотека

¹ Архива Библиотекарског друштва Србије (у наставку АБДС) бр. 49 (2. јул 1948). Библиографском или садржинском анализом часописа у одређеним периодима досад се бавило више аутора, нпр.: Здравка Радуловић, Долорес Калођера Петровић, „Библиографија часописа Библиотекар: (1948–1997)“, *Библиоџекар* год. 48, бр. 1–4 (2006); Десанка Стаматовић, „Нови почетак часописа Библиотекар“, *Библиоџекар* год. 49, бр. 1–2 (2007): 9–13; Здравка Радуловић, „Библиотекар 1948–2013: историјски преглед“, *Библиоџекар* год. 55, бр. 1–2 (2013): 11–42; Ана Савић, „Аналитичка библиографија Библиотекара: 2006–2012“, *Библиоџекар* год. 55, бр. 1–2 (2013): 43–116; Милица Стевановић, „Стручни часопис као сведочанство развоја библиотекарства и ширих културних и историјских кретања у друштву“, *Библиоџекар* год. 62, бр. 1/2 (2015): 34–47; Драгана Грујић, „Поводом јубилеја“, *Библиоџекар* год. 60, бр. 2 (2018): 9–12; Драгана Грујић, „Прво званично гласило библиотекарка“, у *Библиоџекарско друштво Србије: 1947–2022*, ур. Драгана Грујић (Београд: Библиотекарско друштво Србије, 2022), 175–190. и др.

² Ђуза Радовић (1906–1989) – као библиотекар, радио је у Народној библиотеци Србије, а касније и у Библиотеци Српске академије наука и уметности у Београду.

³ Записници са прве четири седнице Управе ДБС, АБДС, неаведено. Вид. и Грујић, „Прво званично гласило“..., 176.

различитог типа упореде с праксама у другим, другачије уређеним државама и библиотечким системима и да се, потенцијално, унапреде, остајући, ипак, у оквирима званичних пословних, односно радноправних политика, општих културних стремљења и конкретних културно-просветних циљева младе државе. Међутим, мисија *Библиоџекара* била је да изграђује, пропагира и развија не само практичну страну делатности, веома значајну за формирање исправно информисаног, идеолошки и класно освешћеног, свестраног, образованог и комунистички оријентисаног појединца и друштва, већ и саму дисциплину, њену теоријску базу, али и да подстиче релевантна историјска истраживања. Речју, часопис је требало да испуњава и информативну односно информативно-едукативну и информативно-пропагандну, али и дидактичку, научноистраживачку, научно-комуникативну и критичко-полемичку функцију и да узима у обзир информативне, едукативне и професионалне потребе и интересовања више циљних група, читалаца чији су се задаци као и врста и ниво образовања веома разликовали.

Након одлуке да реферише о будућем часопису (са треће седнице одржане 3. фебруара 1948),⁴ Ђуза Радовић је на четвртој седници то и учинио и мада нам реферат није доступан, на основу записника закључујемо да *се развила жива дискусија*, какву ће *Библиоџекар* и надаље често, из врло различитих разлога, изазивати. „Решено је да он сазове саветовање, као и да преко Комитета за културу и уметност ФНРЈ ступи у везу са другим републикама у погледу растурања часописа и у погледу сарадње. Исто тако решено је да се позову библиотекари народних књижница и библиотекари синдикалних библиотека да шаљу дописе из својих библиотека. Решено је да се створи актив за упис чланова у Београду, за универзитет, за министарства и за рејонске библиотеке.”⁵ И пре но што је припремљен и званично именован, стручни часопис Друштва подразумевао је, дакле, широку друштвену акцију.

У Извештају о раду Друштва библиотекара НР Србије, од 24. маја 1948. године, наводи се да је прикупљен материјал за први број часописа, који је, као новоосновано гласило, по тадашњем *Закону о штићеницима*, 22. октобра 1948. пријављен Одсеку за евиденцију штампе при Јавном тужилаштву Града Београда. Избор штампарије условио је Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ, који је, поред Комитета за научне установе, Универзитет и школе (надлежан за праћење рада Друштва), финансирао издавање првог броја гласила јер новац прикупљен од чланарина не би био довољан за тај подухват.⁶ Стога се Милица Продановић 1. октобра обратила Дирекцији Научне књиге као будућем штампару часописа *Библиоџекар: орган Друштва библиотекара НР Србије*.

⁴ Исто.

⁵ Исто.

⁶ АБДС, Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ, бр. 11123 (22. септембар 1948); АБДС бр. 26 (20. април 1948), бр. 49 (2. јул 1948), бр. 52 (17. јул 1948) и бр. 122 (21. децембар 1948).

Први број нашег часописа састављен је, рукописи сређени и може одмах ићи у штампу. Часопис ће излазити тромесечно, на пет до осам табака. Формата осмине (64 x 91). Први број треба да изиђе одмах; у току 1949 I–I, I–IV, I–VII и I–X. Лист ће се штампати само ћирилицом. Предвиђен тираж за први бројјесте 3.000 примерака. По уметничком нацрту, корице ће бити у две боје и за њих је потребна пунија фина корична хартија;⁷ уз то, први број имаће и један уметнички уметак који је потребно штампати исто тако на одговарајућој хартији. Напомињемо, како наш лист по својој садржини и намени има да приказује развој и улогу библиотекарства, што значи да једним својим делом има да пропагира у првом реду нашу књигу, њен садржајни квалитет и њену техничку опрему, то сматрамо да је потребно да он буде штампан на бољој хартији и пажљиво слаган и опреман. Стога вас молимо да ове чињенице имате у виду при одређивању штампарије и избору хартије.⁸

У истом допису се инсистира на томе да је Друштво издавач публикације и да се то мора назначити. Поред тога, Милица Продановић обратила се и Одељењу за цене и наднице с молбом да се часопису, односно Друштву као издавачу, дозволи оглашавање и одреди тарифа за наплату огласа. Образложење потребе за додатним финансијским извором представља заправо оправдање мисије публикације: „Часопис има за циљ да проучавањем библиотечарских проблема подигне код нас ниво библиотека и библиотекарства, што значи да шири културу” али, подједнако, и „да продре у што шире народне слојеве”.⁹

Први број *Библиоџекара* оглашен је, као и оснивање Друштва, у дневној штампи¹⁰ а евидентиран је и у првом броју *Историјској часопису*. Рад овог гласила почео је да прати Првош Сланкаменац (1892–1952), доктор филозофије и један од оснивача Српског филозофског друштва, а наставила Зорка Мандић у *Историјском гласнику*, где је објавила три прилога о *Библиоџекару* (1952, 1956. и 1958).

Редакција

Први уређивачки одбор *Библиоџекара* сачињавали су, углавном, већ истакнути представници трију највећих и најразвијенијих српских библио-

⁷ Клише за насловну страницу израдила је Цинкографија Минић и Ракић, по нацрту академског сликара проф. Ивана Табаковића. АБДС бр. 85 (12. октобар 1948).

⁸ АБДС бр. 79 (1. октобар 1948).

⁹ АБДС бр. 90 (22. октобар 1948).

¹⁰ Нпр. „Први број часописа ‘Библиотекар’”, *Борба* (23. 11. 1948): 4. Друштво је и иначе своје активности, пре свега пленарне састанке, касније скупштине, али и предавања домаћих и гостујућих стручњака из иностранства, оглашавало у *Борби*, *Полицији* и другим листовима, некада бесплатно, на основу договора, а некада у виду плаћених најава.

тека: Милица Војиновић, виши библиотекар Универзитетске библиотеке,¹¹ Љубинка Јовановић, библиотекар Универзитетске библиотеке, Слободан Јовановић, библиотекар Народне библиотеке, Младен Лесковац, управник Библиотеке Матице српске, Бисенија Лукић, руководилац библиотеке Друштва за културну сарадњу Југославија – СССР,¹² Душан Милачић, управник Народне библиотеке, Владимир Питовић, библиотекар Народне библиотеке, Милица Б. Продановић, управник Универзитетске библиотеке, Ђуза Радовић, виши библиотекар Народне библиотеке. Уредници су били: Слободан Јовановић, Владимир Питовић, Милица Б. Продановић и Ђуза Радовић, а одговорни уредник Милица Б. Продановић.¹³

Током деценија, мењали су се и број и назив и величина телâ која су часопис директно или индиректно уређивала, а у чијем саставу нису увек били искључиво чланови Друштва. Примера ради, почетком шездесетих година 20. века установљена је редакција часописа у којој су, поред изабраног одговорног уредника и секретара, учествовали представници, тачније по двоје делегата свих сталних секција Друштва,¹⁴ чиме се, по самоуправном друштвено-економском организационом моделу у развоју, обезбеђивала могућност равноправног учешћа различитих стручних оријентација у одређивању и уређивању садржаја часописа. Тада је Чедомир Миндеровић, као председник Извршног одбора Друштва, предлагао да се гломазна редакција са 17 сведе на седморо чланова, али је управа на крају ипак одлучила да редакција има 11 чланова.¹⁵ Још „гломазније” било је тело које је издавањем *Библиоотекара* руководило по доношењу *Закона о јавном информисању* 1973. године. Часопис је од тада (до дефинитивног распада заједничке државе и престанка важења њених закона), поред уредништва, имао и савете. Одмах је образован двадесеточлани Издавачки савет, чији је први председник био Слободан Јовановић, управник крушевачке библиотеке, док су међу делегираним члановима, поред библиотекара из разних типова библиотека, били и представници Културно-просветне заједнице, Републичке заједнице културе, Сталне конференције издавача, Југословенског библиографског института, али и привреде – јер су се релевантни закони и прописи донети у СФРЈ и СРС током прве половине 70-их година 20. века (па и *Усйав* из 1974) заснивали, између осталог, на нужности и претпостављеним

¹¹ Милица Војиновић, једна од иницијаторки, а онда и дугогодишња секретарка међуратног Друштва југословенских библиотекара односно његове Београдске секције, била је и у одбору за израду плана библиотекарског часописа који је 1932. требало да оснује Београдска секција Друштва југословенских библиотекара („Скупштина Београдске секције Друштва југословенских библиотекара”, *Правда*, бр. 358 (23. 12. 1932): 7).

¹² О овом друштву више у: Љубодраг Димић, *Антицироч култура* (Београд: Рад, 1988), 165–170, а о његовом значају за издаваштво ДБС/БДС у: Гордана Ђилас и Виолета Стојменовић, „Издавачка делатност Библиотекарског друштва Србије”, *Библиоотекарско друштво Србије: 1947–2022*, ур. Драгана Грујић (Београд: Библиоотекарско друштво Србије, 2022), 146–147.

¹³ АБДС бр. 80 (2. октобар 1948).

¹⁴ Вид. нпр. Записник са IV седнице Извршног одбора Друштва, АБДС бр. 137 (20. мај 1964).

¹⁵ АБДС, Записник са 5. седнице Извршног одбора Друштва библиотекара Србије, одржане 13. јуна 1964. у просторијама Народне библиотеке Србије у Београду (незаведено).

еманципаторским, демократским и развојним потенцијалима тешње сарадње, самоуправног споразумевања и стварне интеракције друштвених (културних, просветних, научних итд.) и привредних субјеката, тј. тзв. производних и непроизводних делатности (Грађевинско предузеће „Ратко Митровић” било је заступник привреде у Савету *Библиоотекара*). Уместо петоро, уредништво убрзо опет има једанаесторо па и дванаесторо чланова, до 1981 (и новог Статута), када се редакција, с новим Програмским саветом као друштвеним контролором, изнова смањује.¹⁶ По *Сјайиушу Друштва библиотечких радника Србије*, ови савети доносили су пословнике о свом раду и правилник којим се уређивало пословање *Библиоотекара*, чији се главни и одговорни уредник с четворогодишњим мандатом у том периоду и том административном и правном контексту бирао конкурсом, на основу концепција које су кандидати нудили.¹⁷

Тираж, пласман и дистрибуција

Иако је први број часописа изашао у години када се, због оскудице хартије, препоручивало значајно смањење планираних тиража,¹⁸ предвиђени тираж *Библиоотекара* је премашен: у допису Дирекцији пошта, Милица Продановић је обавестила да је први број *Библиоотекара* изашао не у 3000 него у 5000 примерака и да ће од тог броја око 100 примерака бити послато у иностранство ради размене; стога је молила да им се одобри поштарина по нижој цени, што је и одобрено.¹⁹ Тираж часописа је, међутим, брзо опао, а опет је повећан од броја 6 (за 1963. годину) на 1100 примерака,²⁰ да би се од средине 60-их до краја 80-их година 20. века углавном кретао око 1200 примерака. С распадом државе и након њега, тираж *Библиоотекара* пада на 600 односно 800 примерака.

Међутим, питање тиража, неизбежно када је реч о континуираном издавању часописа, нестабилне финансијске залеђине и напорима да се одржи задата периодичност (тримесечно првих 12 година, па двомесечно од 1961), у датим друштвено-економским околностима неминовно је укључивало и питање о броју претплатника и којим путем га повећати. На први званичан позив

¹⁶ Следуређивачких тела и одговорних функција може се испратити у: Радуловић и Калођерпа-Петровић, „Библиографија”..., 29–30.

¹⁷ Чланови 54–56 Статута (*Библиоотекар* год. 37, бр. 1–3 (1985): 90–91).

¹⁸ Б. Докнић, *Културна историја Југославије: 1946–1963* (Београд: Службени гласник, 2013), 49. С друге стране, у том се периоду иначе инсистирало на доста високим тиражима – тираж од 3000 примерака по наслову био је мање-више уобичајен (сем за дела партијских икона, која су се објављивала у око 10–30 пута већим тиражима) – бројем примерака надокнађивала се релативна оскудица у броју нових наслова, узрокована оскудицом кадрова и техничко-технолошких ресурса (Димић, *Агитпроп...*, 158–159).

¹⁹ АБДС бр. 104 (22. новембар 1948) и бр. 122 (21. децембар 1948). Замисао је била да се примерци намењени иностранству штампају на квалитетнијој хартији (Грујић, „Прво званично гласило”..., 178, 181).

²⁰ АБДС бр. 57 (19. фебруар 1964). План за тираж у 1964. години био је 1200, судећи по незаведеном допису тадашње главне уреднице Наде Стевин Извршном одбору Друштва од 22. априла 1964.

за претплату на часопис, упућен одељењима за народно просвећивање свих републичких министарстава просвете и покрајинским повереништвима за просвету,²¹ Друштву библиотекара НР Србије одазвао се већи број републичких органа власти из читаве Југославије.²² Као први и једини стручни библиотечки часопис у Југославији, *Библиоџекар* је у почетку – свакако и захваљујући званичној финансијској и агитационој подршци, која је у ФНРЈ имала значајну улогу у подизању (или наметању) свести о значају информисаности и перманентног усавршавања – имао значајан број претплатника,²³ при чему су се сви чланови Друштва до 1988. третирали и као претплатници на часопис.²⁴ У почетку се, ван претплате, продаје чак 1800 примерака.²⁵

Број претплатника је, ипак, опадао: 1957, када је Савет за културу НРС дотирао више него раније, омогућивши да све свеске часописа изађу на време (те да читаоци буду припремљени за Скупштину Друштва), било их је свега 627, уз констатацију да из бројних већих градова у Србији уопште нема претплатника, ни појединачних ни институционалних.²⁶ У Извештају за 1962–1963. констатује се да је број од око 1000 претплатника далеко мањи од збира броја библиотека у Србији (око 1800 потенцијалних претплатника) и броја чланова Друштва (534), што број претплатника чини незадовољавајућим. Почетком наредне, 1964. године, *Библиоџекар* има 1030 претплатника, од чега су 350 установе, а 40 претплатници из иностранства. Из Пописа послова хонорарног службеника Друштва Стојана Милосављевића, задуженог, између осталог, и за дистрибуцију часописа и касније основаног *Билићена*, сазнајемо да је у априлу 1965. било 600 претплаћених чланова, 350 установа-претплатника и 34 претплатника из иностранства. Године 1970. *Библиоџекар* има 850 претплатника,

²¹ АБДС бр. 100 (13. новембар 1948).

²² АБДС, Министарство просвете Народне Републике Босне и Херцеговине, Одјелjenje за народно просвећивање бр. 40332/48 (19. новембар 1948), које очекује од 200 до 300 претплатника на часопис; АБДС, Главни извршни одбор Народне Скупштине АР Војводине, Повереништво за просвету бр. 20.280 (22. новембар 1948); АБДС, Лјудска Република Словенија, Министарство за просвету, Лјубљана III. 13813/1 (22. новембар 1948); АБДС, Народна Република Црна Гора, Министарство просвете, Одјељење III, Цетиње бр. 23935 (23. новембар 1948); АБДС, Народна Република Хрватска, Министарство просвете, Одјел за народно просвећивање, Загреб бр. 72156 (јули 1948); АБДС, Градски народни одбор Сарајево, Одјелjenje за културу и умјетност X-број 652 (1948).

²³ У архиви Друштва сачувани су разни документи који директно или индиректно сведоче о повременим и редовним претплатницима на часопис *Библиоџекар*, међу којима су републичке, националне и иностране библиотеке свих типова и друге установе културе, појединци, удружења, школе, факултети, институти, заводи и др. Из финансијског извештаја поднетог Комитету за школе и науку ФНРЈ, зарад покривања трошкова издавања првог броја, види се да је у Коларчевој штампарији штампано и циркуларно писмо за претплате: Друштво је, дакле, од почетка користило сва, у датом тренутку, доступна средства информисања и пласмана.

²⁴ Одлука о раздвајању чланарине и претплате донета је 1988. „Друштво библиотекара Србије: 1948–2004“, пр, Душанка Ристић, *Библиоџекар* год. 49, бр. 1–2 (2007): 153. Чланови су ипак задржали право на 50% попушта на цену часописа („Трећа конференција Друштва библиотечких радника Србије: 22. март 1190. године“, *Библиоџекар* год. 42, бр. 1–2 (1990/91): 118. 116–127.

²⁵ *Извештају Уједног одбора Друштва библиотекара НР Србије о раду Друштва у времену од 13 маја 1950 до 13 маја 1951 године*, АБДС бр. 79 (6. јул 1951).

²⁶ АБДС, Извештај Извршног одбора друштва библиотекара НР Србије поднет редовној годишњој скупштини 23. 2. 1958 (незаведен).

док се 250 примерака шаље у размену.²⁷ Године 1971. пријавили су 800 претплатника, а из документације поднете на Конкурсу Републичке заједнице културе за помоћ у издавању листова и часописа сазнајемо да је на почетку 1973, поред тих 800 домаћих претплатника, Друштво свој часопис слало на 68 адреса у иностранству.²⁸ Током те деценије број чланова претплатника ишао је до 1110 (1978), да би у кризној 1979. пао испод 600.

За пласман часописа у иностранству, уз рабат од 30% до 50%, били су, иначе, задужени Нолит, Југословенска књига и Просвета.²⁹ Међутим, издавачки каталози нису били једино средство информисања иностране стручне и шире јавности о постојању *Библиоџекара*. На видљивости свог гласила Друштво је радило и слањем свезака и томова часописа организаторима различитих изложби публикација. Тако је, на пример, Друштво своја издања, међу којима је био и *Библиоџекар* за 1954, 1955. и један број за 1956. годину, преко библиотекара British Council-а, послало за међународну библиотекарску изложбу у Фолкестону, у Британији.³⁰ Комплет часописа послат је и Одбору за изложбе југословенске књиге у иностранству,³¹ а у току 1962. и за ISIP.³² Друштво је у ову врсту маркетинга улагало и новац па је, на пример, 1967. Удружењу издавача платило за излагање четири броја свог часописа на изложби приређеној за Међународни сајам књига у Београду.³³ Поред тога, и интернационалној видљивости колико и модернизацији часописа као стручног гласила, свакако је допринело и повремено присуство уредника на међународним стручним састанцима везаним за стручну периодику. Тако је на пример 1963. главна уредница Нада Стевин пutoвала у Софију на састанак уредника стручних библиотечких часописа, а на такав службени пут ишла је касније и Смиља Мишић, 1968. године, у тадашњу Чехословачку (у Татранске Ломнице), о трошку Републичког секретаријата за културу и образовање, који је тада финансирао и издавање самог *Библиоџекара*. Ова врста сарадње, прво само са земљама тзв. Источног блока, касније је проширена захваљујући интензивној сарадњи Југославије с Унеском, па је тако Бранка Поповић као секретарка редакције, 1972. године, ишла на састанак редакција библиотечких часописа у Паризу, који је организовао Унеско.³⁴

Претплата и продаја нису биле једини видови „растурања” часописа. *Библиоџекар* се размењивао за гласила других домаћих и иностраних, или међу-

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

²⁷ АБДС, Редакција часописа *Библиоџекар* бр. 15/70 (28. април 1970).

²⁸ АБДС, Редакција часописа *Библиоџекар* бр. 11 (10. јул 1973).

²⁹ АБДС бр. 10 (31. јануар 1967); АБДС, Редакција *Библиоџекара* бр. 30 (23. јун 1970) и бр. 59, без датума.

³⁰ АБДС бр. 288 (6. јул 1956).

³¹ АБДС бр. 106 (14. мај 1958).

³² Интернационална стална изложба публикација основана је у Загребу, на Техничком факултету, 1951. као Стална изложба стране научне и стручне литературе. Садашњи назив је добила 1957. Данас представља одељење Националне и свеучилишне књижнице. „Internacionalna stalna izložba publikacija”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021), <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27645> (preuzeto 20. 8. 2023).

³³ АБДС бр. 124 (26. јун 1967).

³⁴ АБДС, Редакција часописа *Библиоџекар* бр. 233 (11. мај 1972).

народних правних субјеката, између осталог и за *Билџен* Међународне федерације за документацију (*FID News Bulletin*).³⁵ Часопис је бесплатно достављан другим републичким друштвима библиотекара и Савезу друштава библиотекара Југославије и пре но што су нека од ових тела покренула своја гласила, када се прешло на размену. Часопис су добијале и редакције дневних новина, недељника, часописа за културу и новинских агенција *Полијитике*, *Борбе*, *Књижевних новина*, *Културној животи*, *НИН-а*, *Вечерњих новоси*, *Лейојиса Мајице српске*, *Економских анала*, *Танјула*, *Јујојреса*, *Слободне Војводине*.³⁶ Поред тога, три стотине комплекта поклоњено је, 1961. године, општинским библиотекама које нису могле да се претплате на часопис, а 22 комплекта поклоњена су Библиотекарској школи – два за школску библиотеку, а 20 предвиђених да буду награде за истакнуте ученике.³⁷ Поклон је омогућио да *Библиоџекар* од 1966. буде доступан и у Библиотеци Српске патријаршије – Друштво је тој библиотеци поклонило непотпуни комплет бројева изашлих до 1965.³⁸ Друштво је у пар наврата покушавало да примерке старих бројева прода по знатно нижим ценама, а 1994. је комплете свог гласила поклонило свим матичним библиотекама у Србији.³⁹

Сарадње, сарадници и програмске концепције

Друштво библиотекара је, у складу са решењем да се стручна јавност позове на сарадњу, послало позивно писмо⁴⁰ (највероватније библиотекама у Југославији), на које се 18. новембра 1948. године одазвала Централна народна библиотека на Цетињу, пославши (очито никада објављен) рад извесне библиотекарке Радовановић.⁴¹ Формирана по упутству ресорног министарства и његових органа, Комисија Друштва за израду плана рада у 1949. (Милица Војновић, Бисенија Лукић и Ђуза Радовић) у незаведеном допису Друштву библиотекара НРС (12. новембар 1948) одмах планира отварање дописништва (које није реализовано, мада се идеја периодично понављала) и развијање сарадње. Међутим, библиотекари ван неколико најразвијенијих библиотека нису се одазивали на задовољавајући начин, тако да је часопис готово увек оскудевао у вестима и дужим чланцима о праксама мањих библиотека, библиотека у саставу и библиотека у унутрашњости.

Сарадња какву су планирали убрзо се, дакле, испоставила као тешко остварива. Отуда и изванштан отпор управе Друштва према библиотечкој пери-

³⁵ АБДС бр. 228 (3. новембар 1967). Уп. Грујић, „Прво званично гласило“... 178–179.

³⁶ АБДС, Редакција часописа *Библиоџекар* бр. 23 (9. фебруар 1962).

³⁷ Небојша Лазаревић, „Рад Друштва библиотекара Србије у првој половини 1961. године“, *Библиоџекар* год. 13, бр. 1–3 (1961): 144.

³⁸ АБДС бр. 167 (1. октобар 1966).

³⁹ „Извештај о раду Библиотечког друштва Србије у 1995. години“, *Библиоџекар* год. 48, бр. 1–2 (1995): 118.

⁴⁰ Позивно писмо у Архиви Друштва нисмо пронашли, али је на основу одговора могуће закључити да је послато у октобру 1948.

⁴¹ АБДС, Централна народна библиотека, Цетиње, бр. 846 (18. новембар 1948).

одици која је неколико година касније почела да се оснива у Војводини, а коју је Покрајински одбор Друштва или преузео (*Књижничар*, основан 1952) или пак сам основао (*Библиоџкарски јодуишњак Војводине*, 1961) управо зато што у *Библиоџкару* није било довољно текстова који су се тицали свакодневног рада и стања у популарним библиотекама, што је стручношћу чланака превазилазило интересе и интересовања радника у „библиотекама за народ”. Гашење *Књижничара* (његово наводно „спајање” с *Библиоџкарком* 1959) није довело до интензивирања сарадње шире (и углавном још увек недовољно квалификоване) стручне јавности у Србији са опет јединим библиотекарским часописом. На 12. скупштини, када је због неочекиваног покретања *Библиоџкарској јодуишњака* дошло до расправе, чак и до оспоравања смисла и функције постојања другог библиотекарског часописа у Србији, Драгиша Полужански је изнова предложио именовање дописника *Библиоџкара* из унутрашњости, који би имали контакте са по једним чланом редакције, путем којег би часопис снабдевали текстовима о библиотечким дешавањима и питањима из читаве Србије.⁴² И први број исте (1961) године покренутог *Билџена* Друштва искоришћен је за позив ширем и разноврснијем кругу потенцијалних сарадника, како би часопис постао актуелнији – „жива трибина библиотечких радника на територији Републике”.⁴³

Међутим, ни то није довело до жељене анимације најшире стручне заједнице. Тако, на пример, Светомир Михајловић, председник Покрајинског одбора Друштва Косово и Метохија, на седници Извршног одбора Друштва одржаној 13. јуна 1964, изнова констатује да је *Библиоџкар* заправо научни часопис јер „популарне” библиотеке слабо сарађују. Стога је за Извештај о раду Друштва у 1962–1963. урађена и анализа сарадника часописа, по којој је од 543 чланова Друштва, са часописом сарађивало 77 (1962) односно 57 (1963).

Ни петнаестак година од покретања часопис није добио „физиономију” која би одговарала жељама и схватањима првобитног уредништва и каснијих редакција.⁴⁴ Редакција је покушавала да чланове Друштва мотивише покретањем дискусија (о библиотекарској терминологији, на пример: Смиља Мишић⁴⁵ предлаже да се дискутује о, по њој, неадекватном термину „народна библиотека” или о терминима као што су библиотекар/књижничар, азбучни каталог и сл.),⁴⁶ затим анкетама (издавач-библиотека – 1962, или координација набавне политике сродних библиотека и могућности за једнообразну набавку и каталогизацију – 1963) и позивима да се поводом неких изванредних

⁴² „Записник са XII годишње скупштине Друштва библиотекара НР Србије одржане у Београду 18. марта 1961. год. у просторијама Народне библиотеке Србије”, *Библиоџкар* год. 13, бр. 1–3 (1961): 132.

⁴³ „Часопис”, *Билџен Управе Друштва библиотекара НР Србије*, бр. 1 (5. мај 1961): 3. О *Књижничару*, *Библиоџкарском јодуишњаку Војводине* и *Билџену* детаљније у Ђилас и Стојменовић, „Издаваштво”...158–162.

⁴⁴ АБДС, *Извештај о раду* бр. 46 (15. фебруар 1964), 30.

⁴⁵ Смиља Мишић (1899–1981) као библиотекарка, радила је у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић”, а затим и као управница Библиотеке Српске академије наука и уметности.

⁴⁶ Позив на дискусију, АБДС, Редакција *Библиоџкара* бр. 155 (17. август 1964).

догађаја (као што је спаљивање Универзитетске библиотеке у Алжиру) јавно изнесу мишљења, тј. дају изјаве за часопис.

Неуспели покушаји да се прошири круг библиотек(ар)а, којима би часопис био намењен, као и да се његов садржај приближи потребама различитих типова библиотека, били су разлог дискусијама о часопису и касније, што сазнајемо и из извештаја објављених у самом (самокритичном) гласилу Друштва. Пошто је Извештај о раду Друштва између 15. и 16. скупштине показао да број сарадника не расте (1966. било их је 58, а 1967. свега 46)⁴⁷ на проширеним седницама ИО о концепцији часописа се опет дискутовало 12. и 26. јуна 1968.⁴⁸

Сама редакција и јавно констатује да „ниједна библиотека није одговорила на позив за сарадњу”, тј. да пише о конкретним проблемима у својој институцији. „Редакција је исто тако покушала да путем анкете заинтересује друштвено-политичке и културне јавне раднике за проблеме библиотека и библиотекарства у нашој земљи, али је и овај покушај остао без тог резултата, јер на 120 писама, колико их је послато, није стигао ниједан одговор”.⁴⁹

Међу иницијативама за проширење и диверзификацију круга сарадника, што би допринело и популаризацији и демократизацији гласила, била је и одлука да се у *Библиоџекару* више пише о награђеним библиотекарима, усвојена на 14. седници ИО Друштва, одржаној 8. новембра 1965, чији је један од резултата кратак интервју са сеоским библиотечким радником – песником Бором Наумовићем из села Макца, поводом награде за најбољег сеоског књижничара у 1969. години. Документација везана за овај „случај” (питања редакције, аутограф и прекуцана верзија Бориних одговора, заједно са његовом песмом)⁵⁰ у потпуности је сачувана и веома индикативна. Објављени интервју са Бором⁵¹ представља драстичну прераду оригиналног документа: опширнији него што су у објављеној верзији, веома искрени, на моменте дирљиви, а нада све ентузијастични одговори књижничара-песника-сељака, врве од граматичких и правописних грешака, лапсуса, синтаксички и семантички незграпних формулација. Уредништво је, поправљајући и чистећи, тек донекле сачувало аутентичност ауторове упорне посвећености књизи и промоцији читања и његове самоуке љубави према послу који му је поверен, због које је, читом с правом, награђен. Пар година касније, редакција ће донети одлуку да се у часопису пише о добитницама и добитницима Награде „Милорад Панић-Суреп”.⁵²

⁴⁷ „Извештај о раду Друштва библиотекара СР Србије између петнаесте и шеснаесте скупштине: (4. 4. 1966 – 10. 5. 1968)”, *Библиоџекар* год. 20, бр. 3 (1968): 246.

⁴⁸ Ксенија Лазаревић, „Рад Друштва библиотекара СР Србије”, *Библиоџекар* год. 20, бр. 3 (1968): 250–251.

⁴⁹ „Извештај о раду Друштва библиотекара СР Србије између петнаесте и шеснаесте скупштине: (4. 4. 1966 – 10. 5. 1968)”, *Библиоџекар* год. 20, бр. 3 (1968): 246.

⁵⁰ АБДС; Редакција *Библиоџекара* бр. 5/70 (19. и 25. 2. 1970). Поред ових докумената, у Архиви се налази и писмо које је Бора, са још две песме, послао крајем 1970. у знак захвалности због прилике да посети Народну библиотеку Србије и сретне многе књиге. (АБДС, Редакција *Библиоџекара* бр. 6/71).

⁵¹ „Најбољи сеоски књижничар”, *Библиоџекар* год. 22, бр. 2 (1970): 152–153.

⁵² АБДС, Редакција часописа *Библиоџекар* бр. 21 (26. август 1972).

Насупрот овим покушајима приближавања садржаја часописа ширем кругу стручних и културних радника, јављају се и они који теже чисто научном профили часописа. Међу њима је, на пример, Слободан Комадинић, библиотекар Библиографског института, који је предложио да се у *Библиоџекар* штампају чланци на енглеском и француском језику, пошто се шаље у иностранство, али и да се објављује више текстова о каталогизацији *са више научних аргумента*, те да се више пажње посвети централном каталогу.⁵³ О пропустима у *Библиоџекар* говорио је и на редовној годишњој скупштини Друштва библиотекара НР Србије одржаној 27. децембра 1953. године у Београду, јер је часопис због нередовног излагања губио на актуелности, додајући да би *Књижник*, тада још увек билтен Библиотечког центра АП Војводине, могао да доноси „кратке стручне чланке о актуелним проблемима библиотекарства”. У правцу приближавања *Библиоџекара* „физиономији” научног часописа ишле су и одлуке да се чланци опреме резимеима односно сажетцима на руском и енглеском језику (од бр. 3–4/1964⁵⁴).

О програмској оријентацији часописа често се дискутовало на састанцима управних тела Друштва, при чему у дискусијама нису учествовали само чланови актуелне редакције/уредништва већ и други заинтересовани чланови, најчешће и сами редовни аутори и ауторке прилога. Инсистирало се на сталном ажурирању концепције часописа,⁵⁵ на његовој актуелности, као и на препознавању и решавању потреба струке које би часопис могао да задовољи (да се, на пример, објављује више приказа већини чланова углавном недоступне, самим тим и непознате стране стручне литературе)⁵⁶ те да се часопис конципира на основу дискусија са широм стручном заједницом.

Упркос проблемима, круг заинтересованих за објављивање у *Библиоџекар* почетком 70-их година 20. века проширио се толико да је редакција морала и да одбија сараднике. Узрок томе била је и обавеза да се остане на 48 (тј. 6*8) табака годишње како би се испоштовале одредбе уговара с Републичком заједницом културе, која је часопис дотирала на основу унапред дефинисаних техничких, формалних и садржинских параметара. Међу сарадницима више нису само библиотекари, али ни само домаћи аутори. Јављају се стручњаци из Румуније, Русије, Пољске и других земаља, те се развија институционална сарадња. Тако је, на пример, 1970, након посете руске делегације, успостављена сарадња са московским *Библиоџекаром* – требало је да једни другима шаљу

⁵³ АБДС бр. 70 (8. мај 1952).

⁵⁴ АБДС бр. 192 (29. јун 1964); „Из редакције часописа „Библиотекар”, Билтен Управе Друштва библиотекара НР Србије год. 5, бр. 3 (8. јул 1965): 7.

⁵⁵ Тако је, на пример, 4. 11. 1970, ИО ДБС изнео опаску о извесном заостајању *Библиотекара* за другим стручним часописима, нарочито због малог броја библиотекара који у њему објављују, тражећи притом и веће ангажовање свих чланова редакције на прикупљању грађе („Рад Извршног одбора Друштва библиотекара СР Србије у периоду од 17. 9. до 26. 11. 1970”, АБДС, незаведено), а касније и отворене консултације са другим стручњацима АБДС бр. 43 (5. март 1974), Записник са седнице Републичког одбора Друштва библиотекара СРС одржане 1. 3. 1974, стр. 7.

⁵⁶ Исто.

теме и рокове, тако да библиотечки радници из Србије пишу о темама везаним за српско и југословенско библиотекарство које интересују совјетске библиотекарке (самоуправљање у библиотекама, библиотечки пунктови, рад са читаоцима) и обрнуто. Сачуван је списак тема наручених за руске часописе *Библиоџекер* и *Свеиј књија* и за *Зборник библиоџекерџива и библиоџрафије у иносџранџиву*, као позив редакције стручној јавности да се у ову сарадњу укључи.⁵⁷

С обзиром на то да се и Друштво врло активно, са разрађеним и амбициозним програмом, укључило у акције обележавања Унескове Међународне године књиге, и редакција *Библиоџекера* је за сваки од бројева припремљених током 1972. (а из штампе су у току те календарске године изашла четири броја) обезбедила оригиналне радове, реферате, преводе и друге прилоге везане за ову кампању, међу којима је и хроника у којој су се, на основу дневне штампе, преносиле вести о свим библиотечким активностима, програмима и дешавањима везаним за спровођење *Године књиге* у СР Србији. На тај начин је изнова уведена рубрика за праћење медијских извештаја о библиотекама и библиотекарству у Србији, какву је од 1958. до краја 1965. писала Зора Пантелић.

Током шездесетих година 20. века постепено су се појављивали и други стручни библиотечки часописи – гласила других републичких друштава библиотекара и гласила појединих установа или новооснованих организација каква је *Заједница мајичних библиоџека*, а имајући у виду значај који се у правно-административној и политичкој сфери, и пре доношења *Закона о удруженом раду* (1976), придавао удруживању и сарадњи на свим нивоима федерације, Савез друштава је уредништву *Библиоџекера* 1972. поверио да организује први састанак уредника и представника часописа свих републичких друштава библиотекара.⁵⁸ У позиву уредништвима *Библиоџекер*, односно потписани уредник Жарко Протић, истиче потребу за бољом комуникацијом између републичких библиотечких друштава, која се може унапредити управо путем часописа тако што би стручни часописи извештавали и о дешавањима у друштвима у другим републикама, предлажући, поред тога, и покретање билтена Савеза друштава⁵⁹ или објављивање зборника радова на савезном нивоу, у којима би се нашли најбољи прилози из свих југословенских библиотечких часописа и анотиране библиографије чланака објављених у њима. Трећи предлог *Библиоџекера* била је специјализација часописа.⁶⁰ На састанку одржаном 15. децембра 1972. у Београду, били су уредници и (ли) други представници седам од десет уредништва, колико је укупно било часописа из области библиотекарства у СФРЈ. На састан-

⁵⁷ АБДС, Редакција *Библиоџекера* бр. 7 (7. март 1970).

⁵⁸ АБДС, Редакција *Библиотекара* бр. 35 (8. децембар 1972). Уп. „Састанак уредника југословенских библиотекарских часописа“, *Библиотекар* бр. 6 (1972): 780–781.

⁵⁹ Друштво библиотекара је Савезу друштава библиотекара ФНРЈ још 1959. послало допис у којем их, на њихову молбу, извештава о свом виђењу савезног библиотечког часописа. У допису се, између осталог, предлаже формирање централне редакције, седиште Савеза (иначе променљиво) као место излагања, као и да се прилози објављују на језицима свих народа и народности. АБДС бр. 1Н [!] (26. септембар 1959).

⁶⁰ АБДС, Редакција *Библиоџекера* бр. 35 (8. децембар 1972).

ку је прихваћена и даље пласирана идеја о информативном билтену Савеза друштава, за који би свако републичко друштво делегирало дописника и који би излазио по потреби. Идеја о антологијским зборницима чланака разрађена је у идеју о превођењу изабраних чланака на енглески, или који други светски језик како би такав зборник међународној стручној јавности представио домете и правце развоја теорије и праксе библиотекарства у Југославији.⁶¹

Наредне, 1973. године, уредништво *Библиоотекара* донело је, а после усвајања Републичког одбора и објавило, први дугорочни програм часописа, што је представљено као један вид обележавања двадесетпетогодишњице часописа.⁶² Други је требало да буде јубиларни број *Библиоотекара* у коме би се 1974. објавила потпуна библиографија часописа за период 1948–1973, који се 1980. и даље само планира.⁶³

После 25 година релативно редовног излагања, дугови и недостатак новца дефинитивно постају највећи камен спотицања.

Финансирање

Због тога што број чланова Друштва и других претплатника на часопис није покривао трошкове издавања четири односно шест бројева часописа годишње, извори финансирања од почетка били су и остали највећи проблем *Библиоотекара*. Председница Друштва Милица Продановић се већ 24. фебруара 1949. обратила Комитету за научне установе, универзитет и високе школе са молбом да Научна књига настави издавање часописа *Библиоотекар* а да га Друштво ипак задржи као своје издање, због недовољног броја претплатника који би могао да обезбеди трошкове штампе,⁶⁴ што је Комитет и одобрио 16. марта 1949.⁶⁵

Трошкове које је Научна књига имала надокнађивало је Министарство за науку и културу НР Србије. Међутим, убрзо је указано на нередовност у излагању. Управни одбор Друштва предложио је да се часопис штампа у 2000 уместо у 3000 примерака, да се број табака по свесци смањи на шест те да се повећа претплата (односно чланарина), да се 4–6 страна сваког броја резервише за огласе и рекламе издавачких предузећа, часописа и другог, да се смање хонорари а писмени радови за испит штампају без хонорара. Повећање броја претплатника сматрало се кључним за опстанак часописа. Поред несигурне

⁶¹ АБДС, Редакција *Библиоотекара* бр. 3 (?) (27. децембар 1973).

⁶² „Извештај уредништва Библиотекара: (1972–1973)”, АБДС, Редакција *Библиотекара* бр. 30 (5. децембар 1974). Доношење овог документа било је условљено и захтевом Републичке заједнице културе да пријава на конкурс за финансирање часописа садржи и документ о програмској оријентацији публикације. Сам програм објављен је у: *Библиоотекар* год. 25, бр. 1 (1973): 98–100.

⁶³ „Читаоцима”, *Библиоотекар* год. 32, бр. 1–6 (1980): 7. Број 1–3 (1974) никада није изашао из штампе иако је наведен у кумулативном садржају тома за 1974. годину.

⁶⁴ АБДС бр. 6 (24. фебруар 1949).

⁶⁵ АБДС, Народна Република Србија, Комитет за научне установе, универзитет и велике школе Владе Н. Р. Србије бр. 1437 (16. март 1949).

финансијске ситуације, проблем је представљало и често поскупљење хартије. Намера је била да се одустане од сарадње са Научном књигом и да Друштво изнова преузме његово издавање. Од часописа се, дакле, није одустајало, па је Извршни одбор Друштва у извештају од 8. јуна 1952. навео да иако Друштво нема могућности за издавање књига: „Једино чега се нисмо одрекли и чега се не сме-мо одрећи, то је наш часопис *Библиоџекар*.”⁶⁶

Савет за просвету, науку и културу је, на Предлог буџета Друштва за 1953, одбио да да средства за издавање *Библиоџекара*, сматрајући да Друштво треба да се ангажује око популарисања и издавања и да часопис *џреба да излази само у случају ако је у ситању да сам себе џокрива*.⁶⁷ Од 1954. Друштво је ипак изнова преузело дистрибуцију *Библиоџекара*, али је његово редовно излажење и даље зависило од спремности органа власти, реорганизованих Уставним законом из 1953, којим су самоуправни принципи и процедуре проширени и на ванпривредне делатности, да Друштво и часопис подрже. Тек 1957. године Друштво је од Савета за културу добило дотацију довољну да излажење *Библиоџекара* ажурира. Иако неки сачувани завршни рачуни Друштва показују да је *Библиоџекар* доносио приходе (зарада од *Библиоџекара* 1963. године, на пример, износила је око 1,2 милиона тадашњих динара и наизглед је била већа него трошкови издавања *Библиоџекара* и *Билџена*, који су износили око 1 милиона),⁶⁸ стварни трошкови издавања часописа били су већи, тако да је овај сегмент рада Друштва зависио од тзв. дотација, у том тренутку конкретно Републичког фонда за унапређење издавачке делатности при Секретаријату за културу СРС, а касније и других органа власти. Претплате чланова и других правних или приватних лица и продаја часописа покривали су једно време трећину тих трошкова а касније и много мање од тога. Тако је 1963. Фонд дотирао 2,5 милиона, док се за 1964. за издавање *Библиоџекара* и *Билџена* тражила дотација од 3,4 милиона. Један од разлога било је вишеструко поскупљење штампарских услуга.⁶⁹ Због те сталне зависности од Фонда и аконтација није увек било могуће у току године издати све бројеве предвиђене за ту годину, па је тако бр. 6 за 1963. предат у штампу тек у фебруару 1964.⁷⁰

⁶⁶ АБДС бр. 65 (8. јун 1952).

⁶⁷ АБДС, Савет за просвету, науку и културу, Београд бр. 1157 (13. јануар 1953). Имајући у виду модел самоуправног социјализма који се, након сукоба и идеолошког разлаза Југославије и СССР-а, од 1950. постепено развијао и институционализовао у тадашњој Југославији, у образложењу Савета препознајемо један од покушаја да се из управљања културом искључи буџетски, наводно „патерналитички” (Б. Докнић, Културна политика... 134, 329) начин обезбеђивања средстава за поједине културне односно издавачке делатности, који се никада није у потпуности остварио. Децентрализација финансирања културе, сем што је променила „правила игре” за обезбеђивање материјалних средстава за реализацију планираних активности у области културе, ипак је довела и до извесног смањења буџетских улагања у културу током 1953–1954.

⁶⁸ АБДС бр. 34 (5. фебруар 1964).

⁶⁹ Незаведени допис Наде Стевин Републичком фонду за унапређење издавачке делатности. Поскупљење штампарских услуга (гачније папира) било је толико да су оне износиле скоро четири и по пута више од свих хонорара (ауторски, уреднички, технички и лекторски) заједно.

⁷⁰ АБДС бр. 57 (19. 2. 1964).

Поред тога, дотације су неких година биле и вишеструко мање од тражених и планираних средстава па су се проблеми са финансирањем издавања *Библиоџекара* рефлектовали и на односе у Друштву. Тако одговорна уредница Нада Стевин 1965. године захтева увид у приходе Друштва од претплате и чланарина ради исплате заосталих ауторских хонорара.⁷¹ Спомиње се, такође, и дуг за штампарске услуге.⁷² Поред тога, Правилник о хонорарима сарадника часописа *Библиоџекар*, који је припремила редакција *Библиоџекара*, ИО није хтео да усвоји без додатног образложења,⁷³ које је достављено у мају 1966. и у којем се редакција позива на *Закон о ауторским хонорарима*.⁷⁴ У једном од писама које је уредница Нада Стевин упутила ИО ДБС поводом доношења законски обавезног Правилника о исплати хонорара сарадницима, наводи се да редакција разуме материјалну ситуацију Друштва и да је зато за сваку врсту рада понуђен распон, а не фиксна цена, као и да су хонорари *Библиоџекара* нижи од хонорара многих других часописа.⁷⁵ Правилник је усвојен тек 11. јула 1966,⁷⁶ пошто је формирана нова редакција. Наиме, Нада Стевин дала је оставку на место одговорне уреднице *Библиоџекара*⁷⁷ (званично образложење: хронични високи притисак и троје деце).⁷⁸ На својој другој седници 1966, ИО је опет поставио питање „физиономије” овог часописа, сматрајући да је потребно више пажње и места посветити актуелној проблематици из домена библиотекарства, предлажући теме везане за образовне аспекте и потенцијале библиотека, као што су библиотеке као образовне установе и библиотеке и продужено школовање.⁷⁹

Нова редакција *Библиоџекара*, изабрана крајем јуна,⁸⁰ активна је од 1. јула 1966; нова одговорна уредница постала је Смиља Мишић.⁸¹ Редакција је почела да ради на броју 5 за 1966, јер се претходна редакција, односно уредница,

⁷¹ АБДС, Записник са 16. седнице Извршног одбора Друштва библиотекара СР Србије, одржане 14. 9. 1965, стр. 4.

⁷² Исто, стр. 3.

⁷³ АБДС, Записник са седнице Извршног одбора Друштва библиотекара СР Србије, одржане 12. фебруара 1966. у просторијама БГБ, стр. 5

⁷⁴ АБДС бр. 123 (23. мај 1966). Из тог документа сазнајемо да су се хонорари до краја 1965. исплаћивали на основу договора и одлука ИО ДБС те да су се обрачунавали по штампарском, а не по ауторском табаку, као и да су од 1961. до 1965. хонорари били за 50% већи него пре тога.

⁷⁵ АБДС бр. 114 (20. мај 1966).

⁷⁶ „Правилник о исплати и висини ауторских и других хонорара часописа Библиотекар”, Записник са 4. седнице ИО ДБС, одржане 11. јула 1966. у просторијама НБС, стр. 3–6; Предложени Правилник је заведен у АБДС бр. 65 (12. фебруар 1965), а усвојени – АБДС бр. 121 (13. јул 1966).

⁷⁷ АБДС, Записник са 2. седнице Извршног одбора Друштва библиотекара СР Србије одржане 20. 6. 1966. у просторијама Народне библиотеке Србије.

⁷⁸ Допис Наде Стевин ИО ДБС од 13. јуна 1966. Допис Нади Стевин Новак којим се усваја њена оставка, АБДС бр. 109 (11. јул 1966).

⁷⁹ Да је у актуелном ИО, или макар код неких његових чланова, било незадовољства када је о садржају *Библиоџекара* реч сведочи и рукописна примедба („Зар ни белешка о пленуму?”) на откуцаном примерку Садржаја бр. 3 за 1965, који је Нада Стевин послала ИО 13. априла 1965, када је број предат у штампу.

⁸⁰ Записник са 3. седнице Извршног одбора Друштва библиотекара СР Србије, одржане 25. јуна 1966. у просторијама НБС, стр. 10–11.

⁸¹ Допис упућен Извршном одбору Савеза друштава библиотекара Југославије, АБДС бр. 118 (11. јул 1966); АБДС бр. 115, (11. јул 1966).

обавезала да заврши све послове везане за четврти број, предат у штампу 30. јуна 1966, после оставке.⁸²

Од априла 1970, главна уредница *Библиошекара* је Љубица Којић, која је тада руководила Библиотеком Народног музеја,⁸³ а издавање *Библиошекара* помаже Републичка заједница културе.⁸⁴ Међутим, због тога што је објављивање броја 5 за 1970, посвећеног реорганизацији Народне библиотеке Србије,⁸⁵ НБС и финансијски помогла, редакција је Републичку заједницу културе известила да ће, заузврат, објавити архивску грађу о попису првих читаоница у Србији 1874.⁸⁶ Проблеми са штампањем се настављају упркос подршци централне установе: Љубица Којић од управника НБС тражи дозволу да се у расписе Матичне службе библиотекама у Србији укључи и њен допис, којим се чланови Друштва, као и много пута раније, подсећају на то да чланарину (која је и претплата) уплаћују на време, те да шаљу прилоге из својих установа, док се руководиоци библиотека подстичу да својим радницима изнова укажу на приручни значај *Библиошекара* и потребу за редовним праћењем стручне литературе.⁸⁷ Поред свега, *Библиошекар* је 1971. на конкурс од Републичке заједнице културе добио упола мању дотацију но што је тражио и очекивао (иако су штампарске и графичке услуге значајно поскупеле), тако да су у току те године објављена само прва три броја, док су остали пренети у 1972.⁸⁸ Иако дотација од 64.800 дин. није била најнижа (крагујевачки *Кораџи* су, на пример, добили мање од 30.000 дин), она јесте била пет до осам пута мања од дотација намењених *Књижевним новинама* (најдотиранија серијска публикација те године), *Књижевности*, *Савременнику*, *Делу*.⁸⁹ Поновљена молба редакције и уреднице, уз детаљно образложење значаја и опсега часописа, спомињање иностраних сарадника и сл., није уродила плодом.⁹⁰ Било је много рекламација, што директних, што преко Југословенске књиге, у име претплатника из иностранства па и отказа претплате. Почетком 1972. године Љубица Којић је поднела оставку на место одговорне уреднице. Иако се у њеној оставци наводе „лични разлози”,⁹¹ може се претпоставити да је у Љубичином повлачењу с места главне и одговорне уреднице извесну улогу одиграло и позивање на Конгрес културне акције у пријави

⁸² АВДС, Редакција часописа *Библиошекар* бр. 140; АДБС бр. 101 (30. јун 1966).

⁸³ АВДС, Редакција *Библиошекара* Републичком секретаријату за информације 12 (20. април 1970).

⁸⁴ АВДС, Редакција *Библиошекара* Републичкој заједници културе бр. 879 (19. мај 1970).

⁸⁵ Када је о овом броју реч, иако је тираж часописа и даље 1200, од тадашњег штампара, НИП „Привредни преглед” тражи се и 500 посебно повезаних примерака с другачијом насловном страном. АВДС, Редакција *Библиошекара* бр. 52 (7. септембар 1970).

⁸⁶ АВДС, Редакција *Библиошекара* Републичкој заједници културе бр. 8 (30. јануар 1971). Реч је свакако о тексту Бранка Перуничкића, објављеном наредне, 1971. године.

⁸⁷ АВДС, Редакција часописа *Библиошекар* бр. 28 (15. мај 1971).

⁸⁸ АВДС, Редакција *Библиошекара* Републичкој заједници културе бр. 3 (27. јануар 1972). Број 1 за 1972. најављен за август те године (АВДС, Редакција *Библиотекара* бр 17 (24. јул 1972)), изашао је тек на јесен, и то као двоброј (26. септембар 1972). Уп. и „Извештај уредништва часописа *Библиотекар*” у оквиру „Скупштина Савеза библиотечких радника Србије”, *Библиошекар* год. 27, бр. 5–6 (1975): 623.

⁸⁹ СРС, Републичка заједница културе бр. 650–777/71/02 (24. јун 1971).

⁹⁰ АВДС, Редакција часописа *Библиошекар* бр. 32 (16. јун 1971) и бр. 35 (1. јул 1971).

⁹¹ АВДС, Редакција часописа *Библиошекар* бр. 4 (без датума).

на конкурс за помагање издавања листова и часописа у 1972. (уместо „уклапања у [званични] петогодишњи план развоја библиотекарства” из претходне конкурсне пријаве⁹²): „Предвиђено је праћење свих догађаја у вези са Културном акцијом Србије у односу на библиотекарство”.⁹³

У последњем извештају који је поднела управи Друштва, као уредница часописа, Љубица је истакла да је међу узроцима лоше финансијске ситуације и неорганизовано пословање, тј. то што се на административно-финансијским пословима често смењују службеници ангажовани по Уговору о делу и закључује: „Одавно је прошло време када је рад на часопису био аматерски и када су библиотекарски сами обављали све послове из ентузијазма и из жеље да наше библиотекарство достигне ниво земаља са далеко већом традицијом. Дана из истих разлога морамо се борити да на сваком послу ради одговарајући стручњак”.⁹⁴ Овај закључак (или упозорење) о неопходности професионализације, односно поделе рада и специјализације, а у контексту „хватања укорак” са „развијенијима”, очит је одјек тадашњих ширих, политичко-економских и општедруштвених имплицитних и експлицитних неслагања у вези са смислом и сврхом усвајања реформских облика организације и метода повећања продуктивности рада („да на нов начин прилазимо проблемима и задацима нашег даљег развоја”, „да почнемо да радимо и мислимо као већ развијенија земља”). Она су се, између осталог, тичала и све изразитијих разлика између рационално-менаџерског и политичко-идеолошког приступа послу, кадровима и струци.

Нови уредник *Библиоџекар* је Жарко Протић, библиотекар Института за савремену историју.⁹⁵ Часопис ће два пута променити поднаслов: од 1972. је часопис Друштва библиотекара Србије, а након годину дана (по доношењу *Закона о јавном информисању*) – часопис Друштва библиотекара СР Србије. Ситуација с финансијама је још гора, дотација је нешто већа али недовољна за ис-

⁹² АБДС, бр. 27 (12 мај 1971).

⁹³ АБДС, Редакција часописа *Библиоџекар* бр. 3 (27. јануар 1972). Конгрес културне акције одржан у Крагујевцу крајем октобра 1971. окупио је неколико стотина делегата из свих републичких установа културе (укључујући и Народну библиотеку Србије, коју је представљао тадашњи управник Светислав Ђурић) и друштвено-политичких тела, просветних и других установа, организација, организационих јединица и истакнутих појединаца задужених, или заинтересованих, за развој, концепирање, реализацију и праћење културних програма на различитим нивоима и у различитим делокрузима рада. Циљеви окупљања били су свестрано разматрање стања и предлагање даљих могућности унапређења али и даље децентрализације, материјалног, кадровског и економског оснаживања, као и демократизације, па и либерализације културе у Србији. Речју, изузев иницијалне кампање против кича и шунда, скуп у целини и појединачна саопштења делегата нису били сасвим „на линији” званичне културне политике и идеологије КПЈ, иако су организацији скупа учествовали званичници и партијска лица, па су и скуп и публикације скупа (пре свега зборник Конгрес културне акције у СР Србији: Крагујевац 28, 29 и 30. октобар 1971., ур. Милорад Гончин (Београд: Републичка конференција ССРН СР Србије, 1972), пропраћени сумњичењем за реакционарност, прећуткивањем, а сам скуп и изгредом (спаљивање „жуте” штампе и другог „шунда”) групе крагујевачких омладинаца, што се јавно није много коментарисало али је имало своје закулисне и индиректне последице чији је циљ био да се на Конгрес што пре заборави. Конгресом се недавно, кроз документарни филм (Конгрес заборав, 2017), текстове и предавања позабавио Владимир Пауновић („Четири и по деценије конфузне тишине”, *Култура*, бр. 161 (2018): 186–200, <https://doi.org/10.5937/kultura1861186P>).

⁹⁴ АБДС, Редакција часописа *Библиоџекар* бр. 8 (30. мај 1972), стр. 2.

⁹⁵ АБДС, Редакција *Библиоџекар* бр. 276 (6. септембар 1972); бр. 288 (12. октобар 1972).

плату већ закасних бројева из 1971. и одржавање устаљене динамике објављивања свезака, а нарочито за повећање хонорара за сараднике и уреднике, који су били симболични и толико ниски да су, по речима главног уредника, одвраћали неке квалитетне сараднике. Само Друштво у *Библиоџекар* је „улагало” половину чланарине, што је покривало тек 10% укупних трошкова издавања шест бројева часописа годишње (обима 8 штампарских табака по броју, мада је укупан обим у 1972. години – Међународној години књиге, упркос уговору с РЗК, премашен).⁹⁶ У току 1973. Друштво ни тих 10% трошкова није могло да покрије.⁹⁷ Уредништво (нови термин уместо редакције) покушава да прода огласни простор издавачким кућама – до тада је *Библиоџекар* само повремено објављивао огласе за публикације Друштва библиотекара Србије и, још ређе, других републичких друштава библиотекара или Народне библиотеке Србије. Жарко Протић је сада огласни простор понудио БИГЗ-у, Просвети, Нолиту, Матици српској, ИП „Вук Караџић”, Научној књизи, Комунисту (чији је оглас објављен у двоброју 1–2 за 1972), Заводу за издавање уџбеника, СКЗ-у,⁹⁸ а добили су и понуду да објаве оглас за полице за књиге словеначке фирме Примат.⁹⁹ Нова редакција такође планира да зарад опстанка подигне цене претплате и цене примерака у продаји, што је усвојено крајем 1974,¹⁰⁰ али и да смањи трошкове, опредељујући се у наредном периоду за нешто скромнију опрему.¹⁰¹ Идеја за решавање финансијских проблема није мањкало: да се интересовање библиотека за часопис, које би их у већем броју подстакло на претплату односно суфинансирање часописа, подстакне слањем усвојених програмских оријентација за наредни период заједно са предрачуном или да се библиотекама „изнајмљује” простор у часопису¹⁰² – мада већина њих заправо није реализована.

Финансијска ситуација часописа до краја осме деценије 20. века још је компликованија, због нагомиланих дугова и кашњења, али и због тога што Друштво своје гласило није благовремено регистровало код Републичког секретаријата за информације (што је било дужно да учини по *Закону о јавном информисању* из 1973). Тиме је онемогућило уплату дотације, коју је Републич-

⁹⁶ „Уговор између издавача и уредништва часописа *Библиоџекар*...”, АБДС бр. 24 (14. фебруар 1973).

⁹⁷ „Извештај уредништва *Библиоџекара*: (1972–1973)”, АБДС, Редакција *Библиоџекара* бр. 30 (5. децембар 1974). Смањење дотација условљено растом запослености и плата, уз стагнацију стопе раста привредне (индустријске) производње, од које је све у земљи зависило, а онда и усложњавање процедура везаних за регистрацију гласила и њихово учешће у финансијским средствима РЗК довели су током 1972–1973. до гашења великог броја других часописа у Србији: 1971. било их је 730, 1972. – 641, а реформске 1973. – 474, од чега су више од трећине (165) издала управо струковна (стручна) удружења (Статистички годишњак СР Србије: 1974 (Београд: Републички завод за статистику, 1974), 530).

⁹⁸ АБДС, Редакција *Библиоџекара* бр. 22 (26. август 1972).

⁹⁹ АБДС, Редакција *Библиоџекара* бр. 11 (22. јун 1972).

¹⁰⁰ АБДС, Редакција *Библиоџекара* бр. 121 (24. октобар 1974).

¹⁰¹ „Извештај уредништва Библиотекара за 1972. годину” (Прилог 4 документације с којом је Друштво конкурисало код Републичке заједнице културе на Конкурсу за помагање издавања листова и часописа у 1973) – АБДС бр. 25 (14. фебруар 1973).

¹⁰² Записник са седнице Републичког одбора Друштва библиотекара СРС одржане 1. 3. 1974, стр. 7–8. АБДС бр. 43 (5. март 1974),

ка заједница културе одобрила часопису за 1974,¹⁰³ на основу веома ентузијастичних и амбициозних планова и оцена: „Библиотекарство Србије, а посебно Београда, налази се сада на таквом степену развоја, са бројним стручним кадром и пред тако обимним и сложеним задацима, да би могло и морало да има месечни стручни и научни часопис”.¹⁰⁴ Уредништво се одлучило на јавни позив / јавну молбу библиотекама за донацију, на шта се одазвало седам библиотека.¹⁰⁵ Крајем септембра, Жарко Протић је, због болести али свакако и због свих споменутих финансијских и административних препрека, могуће и због несугласица са челницима Друштва, поднео оставку на место главног уредника *Библиоџекара*, коју ИО Друштва није хтео да прихвати, замоливши га (у одсуству) да на том месту остане до краја те године и наложивши хитну регистрацију часописа у републичком Секретаријату за информације (што је подразумевало склапање валидног уговора између Друштва као издавача и уредништва) у складу са законом.¹⁰⁶ Тек у октобру 1975. Друштво је добило додатна средства да покрије трошкове штампања и хонорара за издавање бројева из 1974. године,¹⁰⁷ мада дугови нису дозвољавали да се трошкови покривају по реду и плану.

Упркос свим финансијским проблемима, часопис је успео да обезбеди средства за штампање четири тематска зборника радова, који су првобитно објављени као темати појединих бројева часописа, а онда издвојени у посебне публикације (*Савештовање „Радник као чийџалац”, 1974; Иво Андрић, О књиџи и библиоџеци, 1975; О 250-годишњици обнове штићамџања српских књиџи и О 250-годишњици рођења Захарџе Орфелина, 1976*), као и обимног вишејезичног и мултидисциплинарног зборника посвећеног Владимиру Мошину.¹⁰⁸ У концизног и прегледног тексту, у којем прати рад Друштва током три деценије његовог рада, Станија Глигоријевић дотакла се и издавања *Библиоџекара*, истакавши тада оно што бисмо могли да потврдимо и данас. Наиме, као једна од најстаријих стручних публикација у култури Србије, била је једна од најбољих.¹⁰⁹

Сам пак часопис наставио је да излази спорадично, када су финансијске прилике то допуштале, у једној, највише две свеске годишње, које су се

¹⁰³ АБДС бр. 30 (5. децембар 1974), „Извештај уредништва Библиотекара: (1972–1973)”.

¹⁰⁴ АБДС бр. 42 (5. март 1974), Програм „Библиотекара” за 1974, стр. 5.

¹⁰⁵ „Од уредништва”, *Библиоџекар* год. 26, бр. 4–6 (1974): [174].

¹⁰⁶ АБДС, Записник са седнице Извршног одбора Друштва библиотекара СРС одржане 31. 10. 1974.

¹⁰⁷ АБДС, Републичка заједница културе бр. 650-2133/75/02 (1. октобар 1975), АБДС (8. октобар 1975). Уп. „Извештај уредништва часописа *Библиоџекар*” у оквиру „Скупштина Савеза библиотечких радника Србије”, *Библиоџекар* год. 27, бр. 5–6 (1975): 624.

¹⁰⁸ Интересантно је да у свом историјском прегледу часописа *Библиоџекар*, Здравка Радуловић, библиотеграф Библиотекара, ни речу не спомиње нити овај „излет” часописа у издаваштво, нити темате из тог периода (по њеној периодизацији реч је о декади 1968–1977), па чак ни Међународну годину књиџе, којој је часопис посветио толико простора и разноврсних текстова током готово две године. (Радуловић, „Библиотекар 1948–2013”..., 21–25. О овим публикацијама детаљније у Ђилас и Стојменовић „Издавачка делатност ВДС”..., 155–157.

¹⁰⁹ Станија Глигоријевић, „Савез библиотечких радника Србије и његова улога у развоју библиотекарства”, *Библиоџекар* год. 30, бр. 1–6 (1978): 7–14.

објављивале с вишегодишњим закашњењем па и преко реда.¹¹⁰ Тек је 1980. постало могуће да се кашњење у излажењу часописа, у чијем издавању је тада учествовала и Народна библиотека Србије, са три године сведе на једну годину.¹¹¹ Стога је 1981. године предложено да *Библиоџекар* постане заједничко издање Друштва, Народне библиотеке Србије и библиотечких заједница, јер би здружени финансијски извори могли да допринесу решавању материјалног положаја часописа, који је током кризних и дужничких 80-их година 20. века непрестано био на рубу гашења.¹¹² Из тог разлога Члан 18. Статута Друштва библиотечких радника предвидео је могућност самоуправног споразума о *Библиоџекару* као заједничком издању.¹¹³

Ка научном часопису

Смањени обим свезака и далеко мањи број прилога ипак нису спречавали редакције/уредништва часописа у настојањима да објављени прилози и садржински и формално буду разнолики и да часопис, уз неопходне концепцијске измене и повремено фокусирање на одређене теме, области или аспекте библиотекарства, задржи свестраност, актуелност и отвореност ка новим библиотечким праксама и трендовима у земљи и глобално. О проблему финансирања *Библиоџекара* расправљало се и на Скупштини Савеза библиотечких радника Србије, одржаној 14. марта 1984. године. Осим финансијских проблема, тада је изнова истакнут и проблем са *џројамском оријентацијом*.¹¹⁴ Часопис се стога, 1985. године, враћа накратко напуштеном одређењу: часопис за теорију и праксу библиотекарства, којим се 1980. по први пут из наслова изоставила својеврсна ознака припадности часописа једном географски и политички ситуираном, па и национално спецификованом актеру у области библиотекарства, док се, с друге стране, истакао теоријски односно научни (самим тим и интернационални) оквир библиотечке делатности, као и од почетка присутна тежња часописа да задовољи очекивања и потребе и библиотечких радника, који се баве научноистраживачким радом у различитим подручјима библиотечно-информационе делатности, као и оних који ту делатност реализују и унапређују кроз искуства, у непосредном раду са корисницима и грађом. Научни профил часописа утврђен је и увођењем обавезне стручне рецензије за оригиналне научне радове, док је као могуће решење за честу примедбу о (не)препознатљивој физиономији гласила („неопходно је утврдити физиономију *Библиоџекара*”,

¹¹⁰ Године 1979. изашли су бројеви за 1975. и део 1976, а да још увек нису објављени сви бројеви из 1974.

¹¹¹ Милан Јанковић, „Савез библиотечких радника Србије у 1980. години”, *Библиоџекар* год. 32, бр. 1–6 (1980): 167–168.

¹¹² Нпр. Душица Ристић, „Четврта редовна скупштина Савета библиотечких радника Србије (14. 3. 1984)”, *Библиоџекар* год. 36, бр. 1–3 (1984): 57.

¹¹³ „Статут Друштва”..., 82.

¹¹⁴ Ристић, „Четврта редовна Скупштина”... 57.

каже Владимир Јокановић у име уредништва), понуђено увођење сталних рубрика којих би се уредништва доследно придржавала.¹¹⁵

Поред тежње да се очува континуитет „оног најбољег у досадашњој уређивачкој политици“¹¹⁶ (што, претпостављамо, укључује отклон од замирућих и већ одбачених друштвено-политичких циљева делатности али и од експлицитне идеологизације професионалних усмерења), те да часопис настави да информише о раду Друштва и других библиотечких организација, као и о најновијим научним и стручним достигнућима у библиотечко-информативној делатности у земљи и глобално, јавља се и тежња ка извесној авангардности: очекивање да часопис буде „не само хроничар, него и весник нових идеја и тенденција“¹¹⁷ (које су у датом тренутку, нарочито када је реч о аутоматизацији пословања и новим информационим системима, за највећи део библиотечке мреже у Србији још увек далека, готово недостижна будућност).

Библиотекар као гласило БДС: од прекида до новог почетка

Године 1993, након поновног уједињења дотадашњег републичког Савеза библиотечких радника са покрајинским и формирања садашњег БДС, редакција је изнова формулисала концепцију, сада већ националног библиотекарског гласила, а 1995. задужила данас веома познатог сликара и илустратора Вељка Михајловића да часопис редизајнира. Стилизовани цртеж на чисто белој позадини који вертикално повезује мотив везан за средњовековну српску писменост и особу/библиотекара за рачунаром, замењујући некадашње тониране фотографије штампаних референсних публикација (које углавном и данас постоје у фондovima наших библиотека) и, потом, читаонице са каталожним орманом, речито је указао на реоријентацију културно-идеолошке и идентитетске парадигме у новонасталој држави и националној култури.

Године 1997. часопис је, ипак, привремено престао да излази мада је поводом педесетогодишњице Друштва (1997) и часописа (1998) Библиотекарско друштво Србије планирало не само даље континуирано излагање свог часописа, већ и објављивање библиографије *Библиотекара* за период од 1948. до 1998. Долорес Калођера Петровић приредила је такву библиографију, са 1606

¹¹⁵ Предвиђене сталне рубрике, по концепцији Владимира Јокановића као једног од уредника изабраних конкурсом, биле су формално одређене и, заправо, идентичне с рубрикама многих научних часописа: Оригинални научни радови, Стручни радови, Преводи, Прилози и грађа, Прикази; In memoriam; Библиографија. Владимир Јокановић, „Реч главног и одговорног уредника“, *Библиотекар* год. 38, бр. 1–3 (1986): 7. Иако објављена у броју из 1986, концепција новог уредника, за мандатни период 1987–1990, датирана је маја 1987.

¹¹⁶ Исто.

¹¹⁷ Исто.

библиографских јединица, али она тада није објављена¹¹⁸ – коауторска библиографија *Библиоџекара* објављена је, у „свечаном“ броју штампаном 2007 (бр. 1–4 за 2006),¹¹⁹ десет година касније, пошто је управа ревитализованог Друштва, на челу са Александром Вранеш, часопис обновила. По статутима БДС-а, часопис је прво требало да служи не само стручном усавршавању већ и информисању чланства и јавности,¹²⁰ за шта се сада користе онлајн средства и алати, а затим и остваривању бројних и врло разноврсних развојних, интегративних, организационих, промотивних, етичких, едукативних и других задатака и циљева које је Друштво себи поставило,¹²¹ што наставља да чини прилагођавајући се околностима и мењајући се у складу са савременим издавачким, научним и стручним токовима и стандардима.¹²²

Захваљујући континуираној посвећености и истрајности, несумњивој стручности и ширини интересовања библиотечких радника који су га стварали, а упркос бројним потешкоћама, *Библиоџекар* је од самог почетка узоран стручни и научни часопис чији су садржаји незаобилазан извор за сагледавање и разумевање путева и странпутица развоја свих аспеката библиотекарства и библиотечко-информационе делатности у Србији после Другог светског рата, али и више од тога. Бројни чланци, расправе, реферати, па чак и прикази и извештаји, нуде информације, сазнања, промишљања, осврте, који су и данас релевантни јер се дотичу увек актуелних питања везаних за начине, могућности, смисао и сврхе рада са различитим врстама грађе и различитим категоријама корисника у различитим библиотечким окружењима. Стога пажњу и истраживање заслужују и часопис у целини, и драгоцени доприноси појединих библиотекара, библиографа, историчара књиге и библиотека, археографа и других (заборављених) стручњака као што су Ксенија Лазић, Јеремија Митровић, Нада Стевин Новак, Лидија Суботин и други.

Literatura i izvori:

1. Arhiva Bibliotekarskog društva Srbije (ABDS).
2. *Bilten Uprave Društva bibliotekara NR Srbije*.
3. Crnogorac, Vesna. „Bibliotekarsko društvo Srbije”. *Bibliotekar* god. 49, br. 1–2 (2007): 225–238. (na ćirilici)

¹¹⁸ „Програм прославе педесет година Библиотекарског друштва Србије”, *Библиоџекар* год. 47, бр. 1–2 (1997): 87; Здравка Радуловић, „Библиоџекар”..., 32.

¹¹⁹ Чини се да тадашња управа Друштва није знала за рад Долорес Калођерпа Петровић јер се у Извештају о раду Управног одбора Друштва за 2006. наводи да је у јануару 2006. израда библиографије „поверена стручњацима из Народне библиотеке Србије Слободанки Комненић и Здравки Радуловић (Весна Црногорац, „Библиотекарско друштво Србије”, *Библиоџекар* год. 49, бр. 1–2 (2007): 229).

¹²⁰ „Статут библиотекарског друштва Србије”, *Библиоџекар* год. 49, бр. 1–2 (2007): 264.

¹²¹ Још увек актуелан Статут Друштва, донет 2011, доступан је на: <https://bds.rs/o-nama/dokumenta/> (преузето 26. 7. 2022).

¹²² О развоју нове серије часописа, детаљније у: Грујић, „Прво званично гласило”...185–186.

4. „Čitaocima”. *Bibliotekar* god. 32, br. 1–6 (1980): 7. (na ćirilici)
5. Grujić, Dragana. „Prvo zvanično glasilo bibliotekara”. U *Bibliotekarsko društvo Srbije: 1947–2022*, 175–190. Beograd: BDS, 2022. (na ćirilici)
6. Grujuć, Dragana. „Povodom jubileja”. *Bibliotekar* god. 60, br. 2 (2018): 9–12. (na ćirilici)
7. Gligorijević, Stanija. „Savez bibliotečkih radnika Srbije i njegova uloga u razvoju bibliotekarstva”. *Bibliotekar* god. 30, br. 1–2 (1978): 7–14. (na ćirilici)
8. Dimić, Ljubodrag. *Agitprop kultura*. Beograd: Rad, 1988. (na ćirilici)
9. Doknić, Branka. *Kulturna politika Jugoslavije: 1946–1963*. Beograd: Službeni glasnik, 2013. (na ćirilici)
10. Đilas, Gordana i Violeta Stojmenović. „Izdavačka delatnost Bibliotekarskog društva Srbije”. U *Bibliotekarsko društvo Srbije: 1947–2022*, ur. Dragana Grujić, 143–171. Beograd: Bibliotekarsko društvo Srbije, 2022. (na ćirilici)
11. „Internacionalna stalna izložba publikacija”. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021). <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27645> (preuzeto 20. 8. 2023).
12. „Izveštaj o radu Bibliotečkog društva Srbije u 1995. godini”. *Bibliotekar* god. 45, br. 1–2 (1995): 117–118. (na ćirilici)
13. „Izveštaj o radu Društva bibliotekara SR Srbije između petnaeste i šesnaeste skupštine: (4. 4. 1966 – 10. 5. 1968)”. *Bibliotekar* god. 20, br. 3 (1968): 241–246. (na ćirilici)
14. Janković, Milan. „Savez bibliotečkih radnika Srbije u 1980. godini”. *Bibliotekar* god. 32, br. 1–6 (1980): 167–168. (na ćirilici)
15. Jokanović, Vladimir. „Reč glavnog i odgovornog urednika”. *Bibliotekar* god. 38, br. 1–3 (1986): 7. (na ćirilici)
16. Lazarević, Ksenija. „Rad Društva bibliotekara SR Srbije”. *Bibliotekar* god. 20, br. 3 (1968): 250–251. (na ćirilici)
17. Lazarević, Nebojša. „Rad Društva bibliotekara Srbije u prvoj polovini 1961. godine”. *Bibliotekar* god. 13, br. 1–3 (1961): 137–146. (na ćirilici)
18. „Najbolji seoski knjižničar”. *Bibliotekar* god. 22, br. 2 (1970): 152–153. (na ćirilici)
19. „Od uredništva”. *Bibliotekar* god. 26, br. 4–6 (1974): 174. (na ćirilici)
20. Paunović, Vladimir. „Četiri i po decenije konfuzne tišine – analiza razloga institucionalnog zaborava na Kongres kulturne akcije metodom usmene istorije.” *Kultura*, br. 161 (2018): 186–200. <https://doi.org/10.5937/kultura1861186P>. (na ćirilici)
21. „Prvi broja časopisa ‘Bibliotekar’”. *Borba* (23. 11. 1948): 4. (na ćirilici)
22. „Program proslave pedeset godina Bibliotekarskog društva Srbije”. *Bibliotekar* god. 47, br. 1–2 (1997): 87–88. (na ćirilici)
23. Radulović, Zdravka. „Bibliotekar 1948–2013: istorijski pregled”. *Bibliotekar* god. 60, br. 1–2 (2013): 11–42. (na ćirilici)
24. Radulović, Zdravka i Dolores Kalodera-Petrović. „Bibliografija časopisa *Bibliotekar*: (1948–1997)”. *Bibliotekar* god. 48, br. 1–4 (2006). (na ćirilici)
25. Ristić, Dušanka i Vesna Crnogorac, pr. „Društvo bibliotekara Srbije: 1948–2004”.

- Bibliotekar* god. 49, br. 1–2 (2007): 17–177. (na ćirilici)
26. Ristić, Dušica. „Ćetvrta redovna Skupština Saveza bibliotećkih radnika Srbije”. *Bibliotekar* god. 36, br. 1–3 (1984): 57–61. (na ćirilici)
27. Savić, Ana. „Analitićka bibliografija Bibliotekara: 2006–2012”. *Bibliotekar* god. 60, br. 1–2 (2013): 43–116. (na ćirilici)
28. „Skupština Saveza bibliotećkih radnika Srbije”. *Bibliotekar* god. 27, br. 5–6 (1975): 619–630. (na ćirilici)
29. „Skupština Beogradske sekcije Društva jugoslovenskih bibliotekara”. *Pravda*, br. 358 (23. 12. 1932): 7. (na ćirilici)
30. Stamatović, Desanka. „Novi poćetak ćasopisa Bibliotekar”. *Bibliotekar* god. 49, br. 1–2 (2007): 9–13. (na ćirilici)
31. *Statistićki godišnjak SR Srbije: 1974*. Beograd: Republićki zavod za statistiku, 1974. (na ćirilici)
32. „Statut Društva bibliotećkih radnika Srbije”. *Bibliotekar* god. 37, br. 1/3 (1985): 77–99. (na ćirilici)
33. „Statut bibliotekarskog društva Srbije”. *Bibliotekar* god. 49, br. 1–2 (2007): 261–270. (na ćirilici)
34. Stevanović, Milica. „Strućni ćasopis kao svedoćanstvo razvoja bibliotekarstva i širićh kulturnih i istorijskih kretanja u društvu”. *Bibliotekar* god. 62, br. 1/2 (2015): 34–47. (na ćirilici)
35. „Zapisnik sa XII godišnje skupštine Društva bibliotekara NR Srbije odrćzane u Beogradu 18. marta 1961. god. u prostorijama Narodne biblioteke Srbije”. *Bibliotekar* god. 13, br. 1–3 (1961): 130–134. (na ćirilici)

Violeta Stojmenović
Bor Public Library
sloterdajk@gmail.com

Gordana Đilas
Matica Srpska Library, Novi Sad
gordanadjilas@gmail.com

BIBLIOTEKAR: 1948–1997

SUMMARY: Based on archival documents and published reports, the paper presents the history of the journal *Bibliotekar* (Librarian) from its launch in 1948 until the end of the 20th century, when it temporarily ceased being published. The key challenges related to the conceptions and editorial policies of the journal, its cooperation with libraries, and the provision of thematically and formally diverse but high-quality and timely articles are analysed. There were also problems related to financing and the regular periodicity of the journal with which the editors were dealing all the time trying to maintain a periodical that would represent, guide, and improve all aspects of the profession and the professional association of librarians in Serbia. Some necessary adjustments to the unsteady systemic rules and ideologically informed working conditions of professional journal publishing in Serbia are also illuminated. As a tool for librarian(ship) formation and positioning in the wider fields of cultural and educational activities, national culture and science, the journal often faced insufficient financial support from state authorities, usually unable to obtain the necessary funds in other ways, thus always being in crisis. Moreover, as a professional informative and educational organ, the journal and its editorial board faced a lack of interest among the local public librarians and, accordingly, the lack of certain types of contributions, the uneven development of professional competencies, and the launch of competing serial publications within the Republic of Serbia and the common state. The archival material testifies to how the Serbian Library Association as the issuing body and the editorial boards tried and to some extent succeeded in overcoming or bypassing the mentioned and other obstacles to maintain the continuity of the publication with varying success for almost half a century, solve the issues of its distribution, and improve its professional and scientific importance.

KEYWORDS: *Bibliotekar* (Librarian), journal, editorial board, editorial policy, periodical, publishing, Serbian Library Association.

Примљено: 8. септембра 2023.

Прихваћено: 2. октобра 2023.

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р